

ІНТЕГРАЦІЯ ПОКАЗНИКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО ТА ПРИВАТНОГО СЕКТОРІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

INTEGRATION OF ACCOUNTING INDICATORS AND FINANCIAL STATEMENTS OF PUBLIC SUBJECTS AND PRIVATE SECTOR FOR DETERMINING THE LEVEL OF THE COUNTRY ECONOMIC SECURITY

У статті обґрунтовано, що бухгалтерський облік та фінансова звітність суб'єктів державного та приватного секторів виконують роль інформаційної бази для управління економічною безпекою держави. Виокремлено складові виробничої та бюджетної безпеки, окреслено інформаційну основу для їх формування. Досліджено первинні документи, зокрема документи будівельних підприємств та бюджетних установ, наведено організаційну схему документообігу їх діяльності.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансова звітність, державний сектор, приватний сектор, виробнича безпека, будівельне підприємство.

В статье обосновано, что бухгалтерский учет и финансовая отчетность субъектов государственного и частного секторов играют роль информационной базы для управления экономической безопасностью государства. Выделены составляющие производственной и бюджетной безопасности, очерчена информационная основа

для их формирования. Исследованы первичные документы, в частности документы строительных предприятий и бюджетных учреждений, приведена организационная схема документооборота их деятельности. Ключевые слова: бухгалтерский учет, финансовая отчетность, государственный сектор, частный сектор, производственная безопасность, строительное предприятие.

The article substantiates that the accounting and financial reporting of the subjects of the public and private sectors play the role of an information base for managing the state's economic security. The components of production and budget security are outlined; the information basis for their formation is outlined. Primary documents, in particular documents of construction enterprises and budgetary institutions, are investigated; an organizational chart of the document flow of their activities is given.

Key words: accounting, financial statements, public sector, private sector, industrial safety, construction enterprise.

УДК 651.6

Дорошенко О.О.

к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту Національний університет водного господарства та природокористування

Павелко О.В.

к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту Національний університет водного господарства та природокористування

Постановка проблеми. Рівень економічної безпеки України є визначальним чинником у процесі прийняття рішень щодо інвестування капіталу з боку іноземних компаній та фінансових організацій. Підтримка її достатнього рівня має ґрунтуватись на адекватній та релевантній інформаційній базі, яка включає показники економічної діяльності за різними сферами. Систематизовано статистичну інформацію, що є основою для формування таких показників, інтегрується в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності суб'єктів державного та недержавного секторів економіки. У зв'язку з цим дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності є фундаментальною інформаційною основою, викривлення або неправильне представлення якої спричинить подання неправдивої інформації щодо рівня економічної безпеки держави, отже, прийняття неправильних управлінських рішень на загальнодержавному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематику формування економічної безпеки країни, механізм її розрахунку, процес інтеграції показників обліку та звітності, які використовуються під час обчислення рівня економічної безпеки країни, висвітлено в працях багатьох вітчизняних учених. Вкрай важливим є внесок таких науковців, як Д. Грицишен, Л. Жарова, Т. Єфименко, Л. Ловінська, Є. Калюга, Т. Кузнєцова, Г. Пастернак-Таранущенко, А. Ревенко, Н. Сушко, Н. Хорунжак.

Однак необхідно провести дослідження за цим напрямом у контексті формування вимог до бухгалтерського обліку та звітності суб'єктів державного та недержавного секторів як основи об'єктивного інформаційного забезпечення управління безпекою країни.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування механізму інтеграції показників бухгалтерського обліку та фінансової звітності суб'єктів державного та недержавного секторів для визначення рівня економічної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека є одним з найважливіших функціональних напрямів національної безпеки країни, пріоритетною складовою системи безпеки та характеризує стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства. Її традиційно розглядають з трьох позицій, а саме на макrorівні (економічна безпека країни загалом), мезорівні (економічна безпека окремого регіону), мікрорівні (економічна безпека конкретного господарюючого суб'єкта).

Визначення економічної безпеки на макrorівні наведено в табл. 1.

Отже, економічна безпека держави науковцями трактується як здатність до захисту [2, с. 137], стан держави [3, с. 51], стан економічної системи [4; 5; 6; 7], стан економіки [8; 9; 10], стан виробничих відносин [8]. Також під економічною безпекою розуміють фактор незалежності та самостійності країни

Визначення економічної безпеки на макрорівні

№	Науковець, джерело	Визначення
1	Л. Жарова [2, с. 137]	Здатність до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також здатність національної економіки зберігати та поновлювати процес суспільного відтворення й достатній оборонний потенціал у кризових ситуаціях.
2	Г. Пастернак-Таранущенко [3, с. 51]	Стан держави, за якого вона забезпечена певними умовами для її ефективного розширеного відтворення (можливостями створення й розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців).
3	А. Ревенко [4]	Стан економічної системи, який характеризується стійкістю щодо впливу внутрішніх та зовнішніх дій, які загрожують суспільству.
4	О. Половян [5]	Стан соціально-економічної системи, який характеризується підтримкою рівноваги та стійкого розвитку в умовах впливу дестабілізуючих факторів зовнішнього й внутрішнього середовищ на підставі попередження впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.
5	Т. Кузнєцова [6]	Стан економічної системи, в якій досягнуто стійкий економічний розвиток в умовах впливу дестабілізуючих факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ, зберігається та відновлюється виробництво, забезпечується стійке функціонування фінансово-кредитної системи.
6	К. Єфремов [7, с. 57]	Найважливіша характеристика економічної системи, в основі якої лежать розвиток, здатність до реалізації інтересів, усунення загроз.
7	В. Сенчагов [8, с. 144]	Стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціально спрямований розвиток країни загалом, достатній оборонний потенціал навіть за найбільш несприятливих умов розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів.
8	В. Шлемко [9, с. 4]	Стан економіки, який передбачає збереження стійкості щодо внутрішніх зовнішніх загроз і задоволення потреб суспільства, сім'ї, держави.
9	В. Паньков [10, с. 114]	Певний стан національної економіки, що характеризується стійкістю (імунітетом) до дії зовнішніх та внутрішніх чинників, що порушують нормальне функціонування суспільного відтворення, підривають досягнутий рівень життя, спричиняючи підвищену соціальну напруженість в суспільстві, а також загрозу самому існуванню держави.
10	Я. Жаліло [11, с. 25]	Складна багатофакторна категорія, що характеризується здатністю національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб власного населення та держави, до протистояння дестабілізуючим чинникам, що створюють загрозу стійкому та збалансованому розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання.
11	Р. Сєдегов, В. Зубик [12]	Стан виробничих відносин та організації інформаційно-правових зв'язків матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, за якого гарантуються стабільність функціонування, прогресивне використання науково-технічних досягнень та соціальний розвиток суб'єктів господарювання.
12	В. Кір'янов [13]	Стан захищеності економічних інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, який заснований на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності країни.
13	В. Мутріян [14]	Загальнонаціональний комплекс заходів, спрямований на постійний та стабільний розвиток економіки держави, що включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам.

[15; 16; 17]. В основі перелічених підходів лежить ефективне розширення відтворення виробництва або здатність системи до захисту. При цьому не визначено стан, за якого буде уможливлено розширене відтворення економічної системи, а також не окреслено граничні значення окремих показників.

В Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 р. № 1277 [1] економічну безпеку визначено як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість

до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі та характеризує здатність національної економіки до сталого й збалансованого зростання.

Складовими елементами економічної безпеки, згідно з Наказом № 1277 [1], є виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки. При

цьому виробнича безпека трактується як стан виробничої сфери країни, за якого забезпечуються максимально ефективно використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва, а також підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Основні джерела інформації для розрахунку індикаторів економічної безпеки підприємств зображено в табл. 2, за даними якої можна

Таблиця 2

Основні джерела інформації для розрахунку окремих індикаторів, зокрема виробничої безпеки суб'єктів недержавного сектору

№	Індикатори	Джерело вхідної інформації	Інформаційна основа для формування показників
1	Ступінь зносу основних засобів промисловості, відсотків (показник 1.4)	Баланс (Звіт про фінансовий стан).	Ряд. 1012 «Основні засоби: знос»; Ряд. 1011 «Первісна вартість».
		Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).	Ряд. 2515 «Амортизація».
2	Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, відсотків (показник 1.7)	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).	Ряд. 2190 «Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток»; Ряд. 2550 «Разом елементів операційних витрат».
3	Обсяг виконаних будівельних робіт (показник 1.8)	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).	Ряд. 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)».
		Структурне обстеження підприємства (№ 1-підприємництво (річна)).	Ряд. 501 «Дохід від виконання будівельних робіт на умовах підяду (без ПДВ)».
		Звіт про виконання будівельних робіт (№ 1-кб).	Ряд. 02 «Обсяг реалізованих будівельних робіт» (ряд. 021).
4	Ступінь зносу основних засобів у будівництві (показник 1.9)	Баланс (Звіт про фінансовий стан).	Ряд. 1012 «Основні засоби: знос»; Ряд. 1011 «Первісна вартість».
		Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).	Ряд. 2515 «Амортизація».
5	Рентабельність операційної діяльності (показник 1.10)	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).	Ряд. 2190 «Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток»; Ряд. 2550 «Разом елементів операційних витрат».
6	Ступінь зносу основних засобів на підприємствах транспорту та зв'язку, відсотків (показник 1.11)	Баланс (Звіт про фінансовий стан).	Ряд. 1012 «Основні засоби: знос»; Ряд. 1011 «Первісна вартість».
7	Рентабельність операційної діяльності підприємств транспорту та зв'язку, відсотків (показник 1.12)	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).	Ряд. 2190 «Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток»; Ряд. 2550 «Разом елементів операційних витрат».
8	Ступінь зносу основних засобів у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, відсотків (показник 1.15)	Баланс (Звіт про фінансовий стан).	Ряд. 1012 «Основні засоби: знос»; Ряд. 1011 «Первісна вартість».
		Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).	Ряд. 2515 «Амортизація».

Джерело: сформовано авторами за даними джерела [9]

Основні джерела інформації для розрахунку окремих індикаторів бюджетної безпеки суб'єктів державного сектору

№	Індикатори	Джерело вхідної інформації	Інформаційна основа для формування показників
1	Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, відсотків (показник 9.4.1)	Звіт про фінансові результати (форма № 2-дс) (державного бюджету).	Ряд. 2790 «Профіцит/дефіцит за звітний період».
2	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, відсотків до ВВП (показник 9.4.2)	Звіт про фінансові результати (форма № 2-дс) (державного бюджету, місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування).	Ряд. 2790 «Профіцит/дефіцит за звітний період».
3	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відсотків; рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відсотків (показник 9.4.3)	Звіт про фінансові результати (форма № 2-дс) (державного бюджету, місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування).	Ряд. 2600 «Усього доходів».
4	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, відсотків (показник 9.4.4)	Звіт про фінансові результати (форма № 2-дс) (державного бюджету, місцевих бюджетів).	Ряд. 2630 «Обслуговування боргових зобов'язань».
		Звіт про фінансові результати (форма № 2-дс) (державного бюджету, місцевих бюджетів).	Ряд. 2600 «Усього доходів».

констатувати, що основними видами звітності, яку взято до уваги, є фінансова (Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)) та статистична (Структурне обстеження підприємства (№ 1-підприємництво (річна)) тощо.

Таким чином, у табл. 2. виокремлено види звітності, названо необхідні рядки, з яких можна отримати інформацію, необхідну для обчислення складових індикаторів економічної безпеки підприємств недержавного сектору, зокрема такої її складової, як виробнича безпека.

Основні джерела інформації для розрахунку окремих індикаторів бюджетної безпеки суб'єктів державного сектору представлено в табл. 3.

В управлінні діяльністю підприємств як державного, так і недержавного секторів важливу роль відіграє первинна документація, а саме свідчить про фактичний стан господарських засобів і їх зміни в процесі кругообігу коштів; забезпечує прозорість в роботі, контроль наявності та руху майна й грошових коштів; є юридичним свідоцтвом здійснення господарської операції, важливим джерелом для контролю з боку зовнішніх та внутрішніх користувачів під час проведення ревізії, аудиту, аналізу господарської діяльності.

Первинні документи – це документи, створені в письмовій або електронній формі, які містять відомості про господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення [18]. Кожна господарська операція

обов'язково повинна супроводжуватися складанням відповідного первинного документа, що містить необхідні відомості та підтверджує факт здійснення операції. Саме на складанні первинних документів базується первинний облік як початкова стадія облікового процесу. Інформація з первинних документів потрапляє до реєстрів обліку, дані яких є основою для формування фінансової та інших видів звітності. Так, зокрема, основу первинної інформації для формування індикаторів виробничої безпеки будівельних підприємств складають документи, наведені на рис. 1.

Саме з Актів приймання виконаних будівельних робіт (№ КБ-2в) беруться дані про доходи будівельних підприємств, які в сукупності за 12 місяців звітного року (без урахування ПДВ) утворюють показник рядка 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2). Значення цього рядка утворює показник 1.8 виробничої безпеки «Обсяг виконаних будівельних робіт».

Рис. 2 ілюструє перелік первинних документів, що відображають виконання кошторису бюджетних установ. Сукупність операцій, за результатами яких складаються вказані первинні документи, формують показник видатків бюджетних установ, що є основоположним для розрахунку кошторисних призначень, а у зведеному вигляді використовується для обчислення дефіциту/профіциту зведеного бюджету.

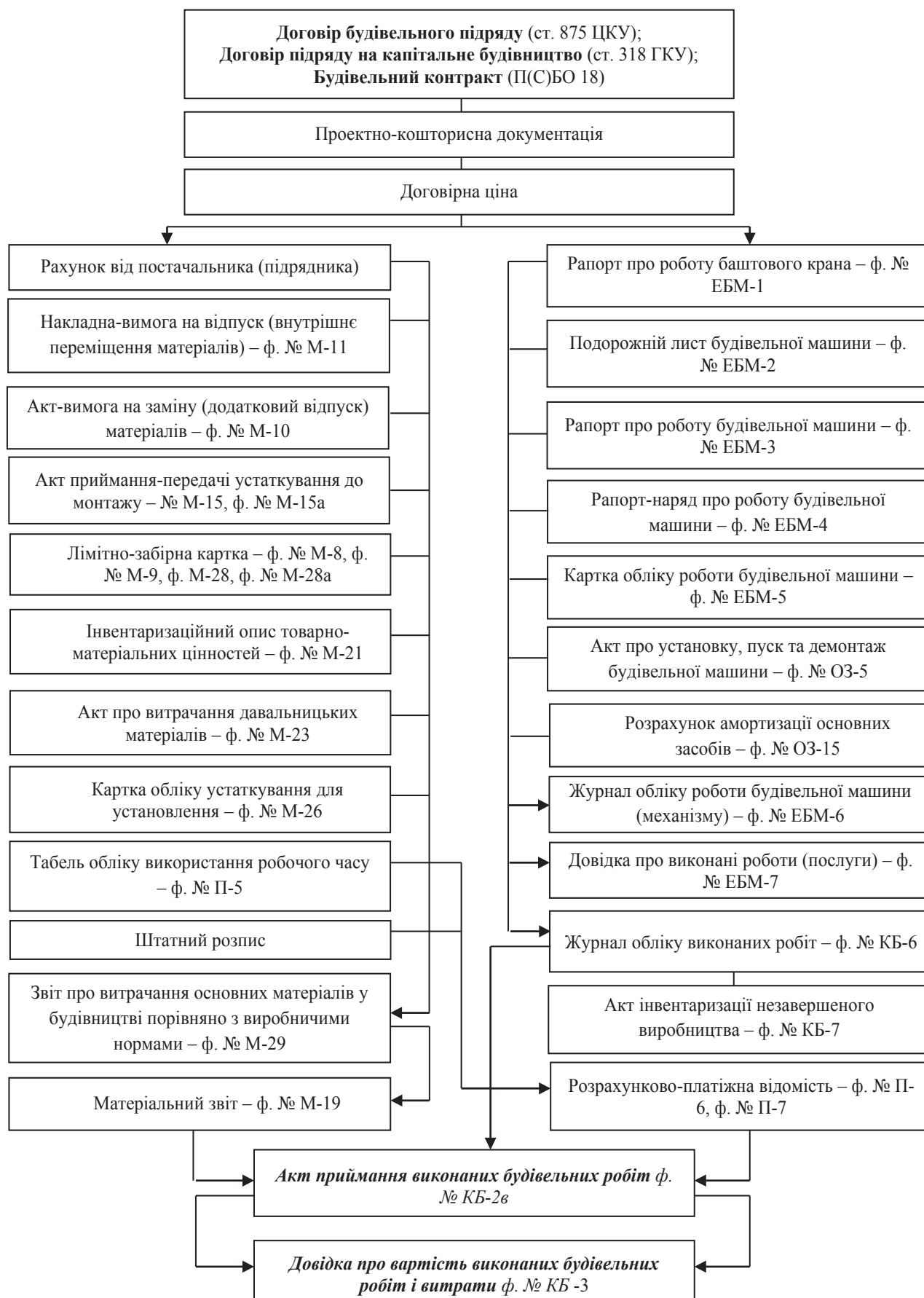

Рис. 1. Організаційна схема документообігу діяльності будівельних підприємств

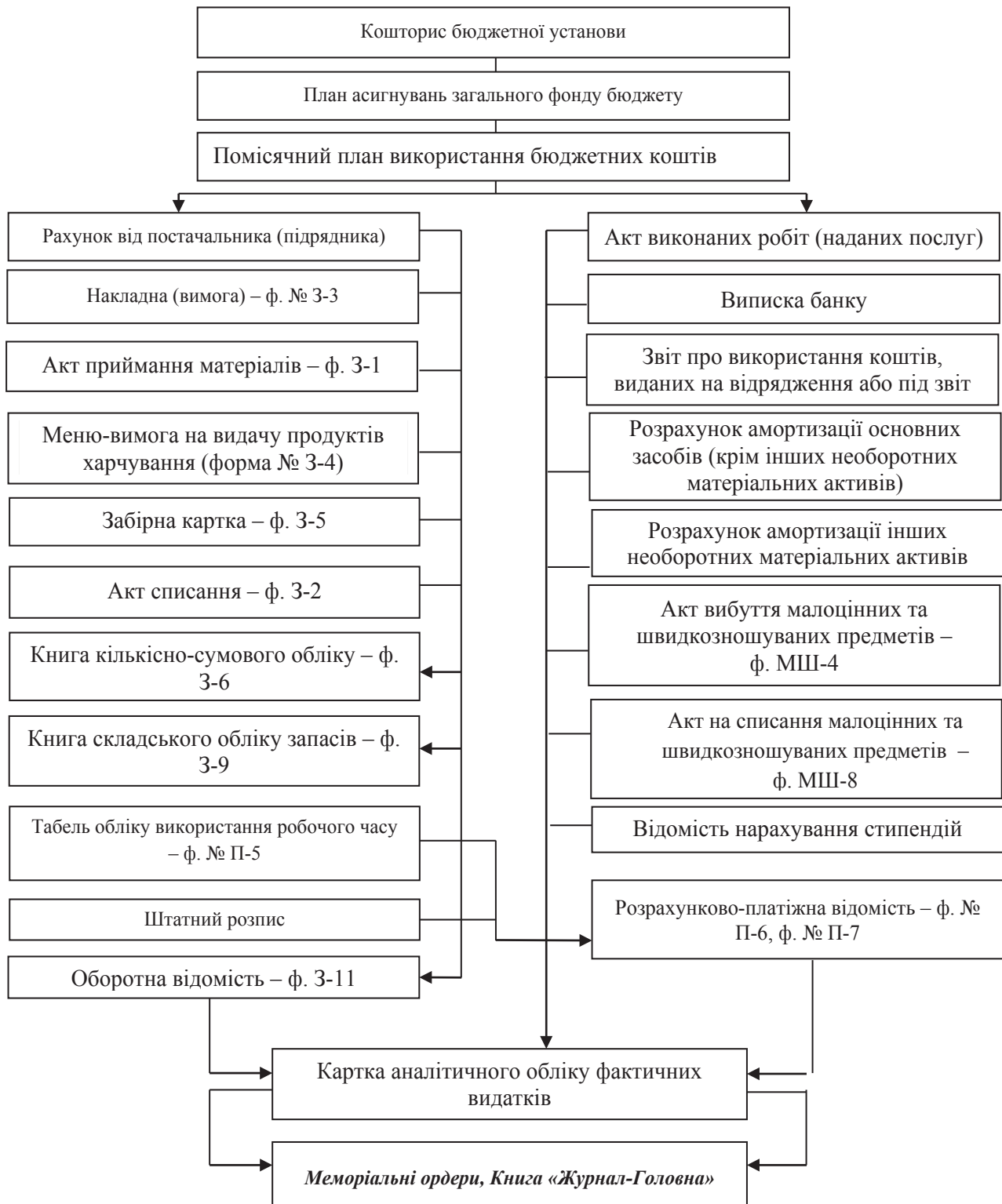

Рис. 2. Організаційна схема документообігу

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, роль інформації для прийняття управлінських рішень у сфері економічної безпеки держави є основоположною. У зв'язку з тим, що макроекономічні показники, які є основою для розрахунку рівня економічної безпеки, формуються на підставі даних щодо діяльності кожної

окремої господарської одиниці, проблеми формування звітності та ведення бухгалтерського обліку мають також макроекономічний характер. Наявність даних про рух інформації від первинних документів суб'єктів державного та недержавного секторів економіки до індикаторів економічної безпеки держави дасть змогу впорядкувати

канали інформаційних ресурсів задля отримання на загальнодержавному рівні достовірної, актуальної, адекватної, об'єктивної та релевантної інформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
2. Жарова Л. Сучасна екологічна політика: чинники впливу та підходи до формування. *Наука молода*. 2008. № 10. С. 136–140.
3. Пастернак-Таранущенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення: підручник для держслужбовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів / за ред. Б. Кравченка. Київ: Кондор, 2002. 302 с.
4. Ревенко А. Проблеми формування національної економічної безпеки України. *Економіка України*. 1993. № 11. С. 15–21.
5. Половян О. Оцінка економічної безпеки територіальних систем. *Радиоэлектроника и молодежь в 21 веке*: научные труды молодежного форума. Харьков: ХТУРЕ, 2000. С. 42–43.
6. Науково-методичні основи оцінювання стану економіко-екологічної безпеки (регіональний аспект): монографія / Т. Кузнєцова, О. Лесняк, М. Аверкіна, О. Подлевська, Л. Сіпайло; за заг. ред. Т. Кузнєцової. Рівне: НУВГП, 2012. 250 с.
7. Ефемов К., Георгадзе Е. Вопросы экономической безопасности региона. *Вопросы статистики*. 2002. № 2. С. 55–58.
8. Сенчагов В. Экономическая безопасность: состояние экономики, фондового рынка и банковской системы. *Вопросы экономики*. 1994. № 12. С. 144–153.
9. Шлемко В., Бинько І. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія. Київ: НІСД, 1997. 144 с.
10. Паныков В. Экономическая безопасность. *Интерлинк*. 1992. № 3. С. 114–115.
11. Жаліло А. Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: зб. наук. праць. Вип. 26. Київ: ПІЦ «Київський університет, інститут міжнародних відносин, 2001. С. 25–29.
12. Зубик В., Седегов Р., Абдула А. Экономическая безопасность предприятия (фирмы). Минск: Вышейшая школа, 1998. 391 с.
13. Кирьянов В. Ничто не действует так эффективно, как наказание рублем. *Сегодня*. 2005. 26 января.
14. Мутряян В. Економічна безпека України. Київ: Лібра, 1999. 462 с.
15. Богомолов В. Экономическая безопасность: учеб. пособ. Москва: ЮНИТИ, 2006. 303 с.
16. Ващекин Н. Безопасность предпринимательской деятельности: учеб. пособ. Москва: Экономика, 2002. 334 с.
17. Козаченко А., Пономарев В., Ляшенко А. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография. Киев: Либра, 2003. 280 с.
18. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.